

тическая ценность тематических классификаций обусловлена тем, что при их использовании можно без труда отыскать наиболее подходящие слова или ФО, соответствующие определенным жизненным ситуациям. Кроме того, при преподавании языка как иностранного тематические классификации способствуют более эффективному овладению языком, так как благодаря им фразеологизмы объединяются в группы, из которых затем (при формулировании текста) можно выбрать наиболее подходящий фразеологизм.

БЕЗЭКВІВАЛЕНТНАЯ ЛЕКСІКА ЯК КАМПАНЕНТ ЛІНГВАКУЛЬТУРЫ І ЯЕ ІНТЭРПРЭТАЦЫЯ Ў НАВУЧАЛЬНЫМ СЛОЎНІКУ

Шкраба І. Г., Ваенная акадэмія Рэспублікі Беларусь

Безэквівалентная лексіка можа разглядацца чыста лінгвістычна як адсутнасць аднаслоўнага адпаведніка канкрэтнай лексічнай адзінцы ў мове супастаўлення. На гэтым заснавана сучасная практыка ўкладання слоўнікаў безэквівалентнай лексікі. Не менш цікавы і яе лінгвакультуралагічны аспект, калі на першы план выступае адсутнасць наймення для нацыянальна пазначанай рэаліі, адсутнай ў мове перакладу. Безэквівалентныя словы ацэньваюцца як важны фактар павышэння навыкаў паўнацэнных маўленчых зносін. Яны здольныя перадаць істотную характарыстыку мовы і пры адзінстве формы мыслення і намінацыі розных соцыўмаў раскрываюць своеасабліваць лексічнага складу іх нацыянальных моў. У пазнавальным плане яна выклікае цікавасць як надзеленая этнічнай адметнасцю, залежная ад ментальна даследчай абумоўленасці жыццёвай практыкі носьбітаў мовы і адзначаная вехамі і гістарычнага і культурнага шляху. Таму імкненне да выпрацоўкі ўстойлівых маўленчых навыкаў і ўменняў не можа быць ў поўнай ступені паспяховае пры ігнараванні развіццёвага аспекту навучання, а структура прафесійнай іншамоўнай кампетэнцыі непазбежна ўключае побач з лінгвістычным і інфармацыйным складнікамі таксама культуралагічны, скіраваны на трансляцыю новых або больш глыбокіх ведаў аб рэаліях культуры народа, мова якога вывучаецца. Адсутнасць уяўлення аб магчымасці іншамоўнай перадачы слова не лексічным адпаведнікам, а апісальным паняццем, не гарантуе ўзаемаразумення ў маўленчай практыцы. Менавіта пры разуменні сутнасці з’явы безэквівалентнасці наглядаецца поўная перадача значэння ў кантактуючых мовах.

Нацыянальна спецыфічнымі выступаюць словы, уключаныя ў сістэму асацыяцый, абумоўленых не маўленчай ментальнасцю, а сацыяльнымі, палітычнымі, культурнымі і іншымі асаблівасцямі жыцця іншамоўнага носьбіта, асэнсаванне якіх патрабуе ведання гістарычна-культурнага фону пэўнай эпохі. У такім выпадку безэквівалентная лексіка разглядаецца на ўзроўні абазначаных ёю рэалій. Сталы атрыбут семантызацыі такіх слоў — лексічная апісальнасць, неабходная для забеспячэння роўнасці камунікацыйнага эфекту ў мове роднай і мове навучання: станіца — *«Cossack village»*; дзедушчына — *«physical and psychological abuse of new recruits in the army»*; тайга — *dense forests between tundra and steppe, dense marshy forest in Siberia*; спецназ — *crack anti-terrorist commandos or airborne battlefield reconnaissance force, operating deep behind enemy lines*. Стратэгія фармавання міжкультурнай кампетэнтнасці ў такім выпадку базуецца на супастаўленні кагнітыўнай мадэлі ўзаемадзеяння моў і іх канцэптуальнай суадноснасці.

Валоданне мовай зносін на лексічным узроўні ўключае асэнсаванне безэквівалентнага слова як іншамоўнага структурнага паняцця, кагнітыўнае жа ўзровень засваення лексікі мае на мэце расшырэнне інтэлектуальнай сферы навучэнцаў за кошт фармавання паняццяў, важных для спасціжэння «карціны свету» носьбітаў мовы навучання ў сітуацыі немагчымасці семантызацыі слова пры данамозе традыцыйнага перакладу. Гэтыя два складнікі структуры моўнай асобы раўназначныя.

Было б памылкова сцвярджаць пра абсалютную неперакладальнасць безэквівалентных слоў. У арсенале любой мовы перакладу ёсць магчымасць перадаць іх сэнс іншым, адметным ад лексічнага, прыёмам. Перакладчыцкая практыка выпра-

цавала некалькі спосабаў і іх камбінацыі для трансляцыі семантычнага зместу такіх слоў. Праблема ускладняецца той акалічнасцю, што дэнагатыўная функцыя часам суправаджаецца экспрэсіўна-ацэнкавай, а перадаць каларыт, канатацыю, спецыфічную афарбоўку слова не заўсёды магчыма.

Адзначаны наступныя асноўныя спосабы, якія можна дэталізаваць на прыкладзе англамоўнай праекцыі. 1. Спосаб транслітарацыі, палітаравай перадачы слова з роднай мовы на вывучаемую. Ён просты, але не здольны раскрыць значэнне слова: квас — *kvas*, кефір — *kefir*; балалайка — *valalayka*, падзол — *podzol*. 2. Спосаб транскрыпцыі — перадачы слова зыходнай мовы з дапамогай фанем мовы перакладу: боршч — *borshch*; кісель — *kissel*; цар — *tsar*; рубель — *rouble*; казак — *cossack*. Гэты спосаб таксама дае прыблізны і ўмоўны пераклад. 3. Безэквівалентныя словы могуць перадавацца калькамі на мову перакладу, спосабам паступальнага перакладу структурных частак: флатаводзец — *naval commander*, райсавет — *district soviet*, ранішнік (мароз) — *morning frost*; самакрытыка — *self-criticism*). У асяроддзі перакладчыкаў мастацкіх тэкстаў складалася думка аб кальках як аб сведчанні някаснага перакладу або недастаткова высокага ўзроўню валодання мовай. Аднак калькі — часцей словы з нацыянальнымі словаўтваральнымі марфемамі, якім адпавядае іншамовны лексічны адпаведнік, напрыклад: -ан(я)-, -шчын(а), -ух(а): зайчаныя — *younghare*; кустаршчына (прымітыўная праца) — *primitive/amateurish work*; весялушка — *jolly woman, jolly girl*. У навуковых працах спосабы перакладу безэквівалентнай лексікі з-за іх выразнай спецыфікі вылучаюцца ў асобную групу перакладчыцкай метадыкі.

У практыцы выкладання мовы безэквівалентная лексіка важна ў тых адносінах, што спрыяе пашырэнню кругагляду навучэнцаў за кошт спасціжэння пласта рэалій мовы навучання, якія ўжо сталі здабыткам гісторыі, або існуюць ў рэчаіснасці, але выклікаюць складанасць ў семантызацыі на дэнагатыўным або канатацыйным узроўні. Яна здольна гарманізаваць суадносіны плана ўспрымання і выражэння лінгвістычнай сутнасці слова і з развіццём метадыкі яе выкладання пашырыць гарызонты лінгвадыдактычнага пошуку. Да тагож яна дапаўняе камунікацыйную матывацыю навучэнцаў імкненнем да паглыблення сваёй пазнавальнай дзейнасці і цікавасцю да культуры іншай краіны. Ава-лоданне безэквівалентнай лексікай як лінгвістычнай базай міжкультурнай камунікацыі спрыяе станаўленню спецыялістаў па міжкультурных і міжнародных зносінах.